

- ¹⁴ Gergely, 1999: i. m., 33–34. p.; Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Szerk.: Mezey Barna (Budapest, Osiris, 2000, 70., 79., 83., 109., 167., 248–249., 270–271. p.); Cszmadia, 1966: i. m., 391. p.; 1439:10. tc., 1557:15. tc., 1563: 72. tc., 1715:111. tc., 1741:10. tc., 1790/91:24. tc.
- ¹⁵ 1926: XXII. tc. 4. § B) 1.; Serédi felsőházi tagságát az 1928. febr. 18-iki ülésen igazolták (EPL, Cat. C, 4047/1929.).
- ¹⁶ 1926:22. tc. 30.§
- ¹⁷ *A Felsőház házszabályai* (Budapest, 1936, 49–50. p. 84–85. §§)
- ¹⁸ 1940:27. tc. 1. § 1.
- ¹⁹ EPL Cat. C, 4449/1928., 315/1933., 1454/1935., 1091/1936; 1629/1943.
- ²⁰ Püski Levente: *A magyar felsőház története 1927–1945* (Budapest, Napvilág Kiadó, 2000, 176–178. p.)
- ²¹ Olasz Lajos: *A kormányzóhelyettesi intézmény története (1941–1944)* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007, 196. p.)
- ²² Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett Országgyűlés Felsőházának naplója, 3. kötet (Budapest, 1943, 172. p.)
- ²³ EPL Cat. C, 1964/1931.; Cat. D/c, 1183/1935.
- ²⁴ Püski, 2000: i. m., 77. p.
- ²⁵ *Szerédi Jusztinián hercegprímás feljegyzései 1941–1944*. Sajtó alá rend., előszó, bev., jegyz.: Orbán Sándor, Vida István (Budapest, Zrínyi Kiadó, 1990, 121–127., 172–175. p.); Gergely, 1999: i. m., 119. p.; László T. László: *Egyház és állam Magyarországon 1919–1945*. Ford. Molnár Piroska és a szerző (Budapest, Szent István Társulat, 2005, 320–322. p.)
- ²⁶ EPL Cat. D/c, 91/1929.
- ²⁷ Serédi, 1990: i. m., 78–79. p.
- ²⁸ Pl. EPL Cat. D/c, 1165/1938. Darányi Kálmán levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1938. március 11.; 2233/1938. Imrédy Béla levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1938. május 14.; 2234/1938. Darányi Kálmán levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1938. május 14.; 2269/1938. Keresztes-Fischer Ferenc levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1938. május 17.; 4101/1938. Imrédy Béla levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1938. szeptember 22.; 1439/1939. Teleki Pál levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1939. február 17.; Püspökkari jegyzőkönyv, 1. köt., 441–442. p.
- ²⁹ Esty Miklós irathagyatéka, a Szent István Társulat őrizetében, napló-jegyzetek, 1943. március 7.
- ³⁰ Püspökkari jegyzőkönyv, 1. köt., 441. p.
- ³¹ Püspökkari jegyzőkönyv, 1. köt., 375–376. p.
- ³² Püspökkari jegyzőkönyv, 2. köt., 198–199. p.
- ³³ EPL Cat. D/c, 7839/1940. Serédi Jusztinián levele Teleki Pálnak, Esztergom, 1940. október 9.
- ³⁴ EPL Cat. D/c, 7839/1940. Teleki Pál levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1940. október 22. Tehát a miniszterelnök csak két hét múlva válaszolt a hercegprímásnak!
- ³⁵ Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. Felsőház. Napló. 2. köt. (Budapest, 1939, 282. p.)
- ³⁶ Serédi, 1990: i. m., 85–89. p.
- ³⁷ Püspökkari jegyzőkönyv, 2. köt., 356. p.
- ³⁸ Salacz Gábor: *A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között Magyarországon* (Budapest, Argumentum, 2002, 111–115., 186–192. p.); Csiky Balázs: *Szerédi Jusztinián esztergomi érseki kinevezése* (Kút, 9. évf., 2010. 2. sz., 32–49. p.)
- ³⁹ Gergely, 1999: i. m., 72–74. p.
- ⁴⁰ Salacz, 2002: i. m., 162., 165–166., 169–170., 176., 182–185. p.
- ⁴¹ EPL Cat. 32. 246/1928.; Püspökkari jegyzőkönyv, 1. köt., 216. p.
- ⁴² Püspökkari jegyzőkönyv, 1. köt., 344. p.
- ⁴³ Püspökkari jegyzőkönyv, 1. köt., 248–249. p.
- ⁴⁴ EPL Cat. C, 5860/1938. Csáky István bizalmas levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1938. június 4., Serédi Jusztinián levele Csáky Istvánnak, Esztergom, 1938. június 7.
- ⁴⁵ Esty Miklós irathagyatéka, Esty Miklós levele Serédi Jusztiniánnak, Budapest, 1940. január 15. A kormányzóhelyettes rangsorbeli helyével kapcsolatos problémáról lásd: Esty Miklós naplójegyzetei, 1942. március 7.
- ⁴⁶ EPL Cat. C, 1723/1928.
- ⁴⁷ Soós Viktor Attila: *Apor Vilmos és Mindszenty József kapcsolata*. In: *In labore fructus. Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*. Szerk.: Nemes Gábor, Vajk Ádám (Győr, 2011, 383. p.). Angelo Rotta Budapesten, Serédi Jusztinián pedig Esztergomban tartózkodott, ahol akkoriban harcok folytak.
- ⁴⁸ Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919–1945* (Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1988, 380., 427. p.)
- ⁴⁹ Mindszenty József felfogásáról a hercegprímás közjogi szerepét illetően lásd: Somorjai Ádám: *Mindszenty József és a Magyarország hercegprímása cím*. In: Uő.: *Az Apostoli Szentszék és Mindszenty József kapcsolattartása 1971–1975*. Tanulmányok és szövegkiadványok (kézirat gyanánt. Róma, 2007, 53–71. p.)

„**M**i felvettünk hat olyan képviselőt is, aki nem szerepel a régi főrendek sorában, a hazai két premontrei rend főnökét, a zirci apátot, a kegyes tanítórend főnökét és a székesfőkáptalanok nagyprepostjait. Ezek mind nem szerepeltek a régi főrendiházban.”¹ Bethlen István a nemzetgyűlés 1926. november 9-iki, 596. ülésén így zárta le összegzésképpen az országgyűlés felsőházáról szóló törvényjavaslat² 4. § (B) 1. bekezdéséről folyó vitát. A bekiabálók elnémitására, a még többet akarók meggyőzésére szánt miniszterelnöki érvelésbe azonban apró hiba csúszott.³ De magyarázatra sem a felsőház hivatalos (1927. január 28-iki), sem másnap, kupolacsarnoki ünnepélyes megnyitóján⁴ nem adódott lehetőség. Hiába a kijelölt üléstermi helyre felrakott névtábla, a felsőházi patkó szélső jobb oldalának 12. széke⁵ 11 évig gazdátlan maradt.

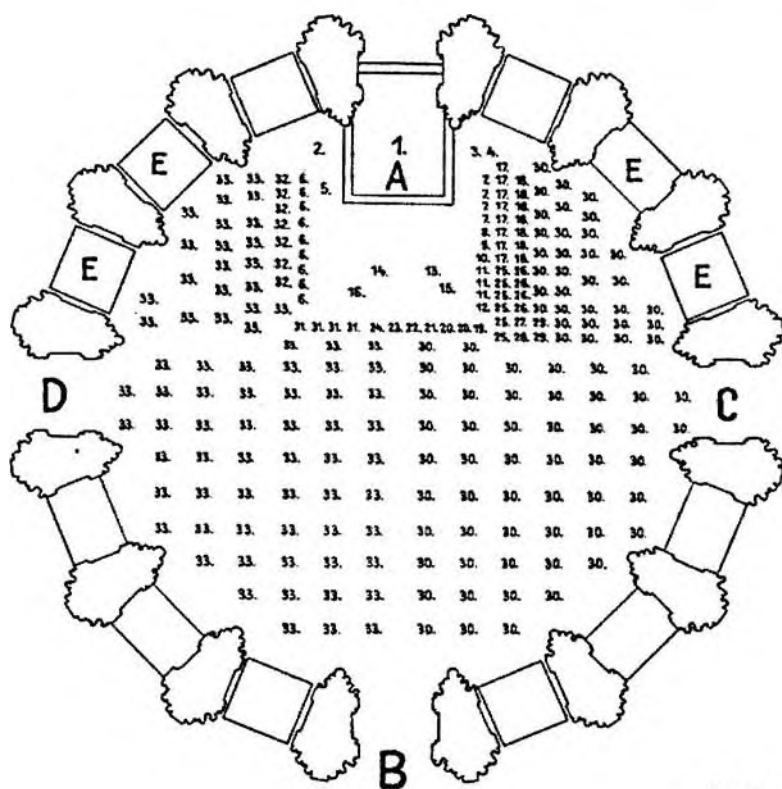
A törvény adta jogokkal nem él(het)ő jászóvári premontreiek a második kamara egy különleges kis csoportjához, a szerzetes tanító rendek közé tartoztak. Vezetőik a

Kara Anna

Szerzetes tanító rendek a magyar parlamentben 1867–1944

parlamentben igen visszafogottan viselkedtek: bár a plenáris üléseken megjelentek, s általában a klérus többi tagjával megegyezően szavaztak *igemmel* vagy *nemmel*, távol tartották magukat az állam (kormány[párt]ok) és a katolikus egyház képviselői, illetve a katolikus és egyéb felekezeti egyházfők között gyakran kialakult politikai lövészárok-hadviseléstől, látványos szócsatáktól.

HELYRAJZ.

Magyarázat.

- A. Az emelvény.
 B. Főbejárat a kupolacsarnokba.
 C. Bejárat a kupolacsarnokba a felsőház társalgóterméből.
 D. Bejárat a kupolacsarnokba a képviselőház társalgóterméből.
 E. Az idegen diplomáciai képviselők vezetői részére fentartott emelvények.

1. A kormányzó Ur Ő Főméltósága.
2. A kormányzói kabinetiroda főnöke.
3. A kormányzói katonai iroda főnöke.
4. A szolgálattelvő szárnysegéd.
5. A miniszterelnök.
6. A miniszterek.
7. A Habsburg-Lotharingiai család felsőházi tagjai.
8. A hercegprímás.
9. Az egri érsek.
10. A kalocsai érsek.
11. Az ország zászlósa.
12. A koronaőr.
13. A felsőház korelnöke.
14. A képviselőház korelnöke.
15. A felsőház háznagya.
16. A képviselőház háznagya.
17. A latin és görög szertartású római katolikus egyháznagyok kinevezetésük sorrendje szerint.
18. A pannonhalmi főapát, a hazai két premontrei-rend főnöke, a zirci apát, a kegyes tanító-rend magyar főnöke és a székesfőkáptalanok nagyprépostjai.
19. A m. kir. Curia elnöke és másodelnöke.
20. A m. kir. közigazgatási bíróság elnöke és másodelnöke.
21. A budapesti kir. ítélőtábla elnöke.
22. A koronaügyész.
23. A magyar királyi honvédség főparancsnoka.
24. A Magyar Nemzeti Bank elnöke.
25. A református hitvallású egyháznak hivatalban legidősebb 3 püspöke és 3 főgondnoka.
26. Az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak hivatalban legidősebb 2 püspöke, egyetemes felügyelője és hivatalban legidősebb kerületi felügyelője.
27. Az unitárius egyháznak hivatalban legidősebb egyik elnöke.
28. A budai görögkeleti püspök.
29. Az izraelita vallásfelekezetet képviselő életfogytiglan választott két lelkész.
30. Felsőházi tagok.
31. Volt nemzetgyűlések elnökei és alelnökei.
32. Politikai államtitkárok.
33. Képviselőház tagjai.

Jelen tanulmány célja bemutatni az 1867–1918 és 1927–1944 közötti időszakra vonatkozóan a tanító rendek közül a bencés, a jászóvári és csornai premontrei, a ciszterci, valamint a piarista (kegyes)rend törvényhozásban való részvételének történetét.

I. Közjogi keretek

A magyar katolikus egyházi (ezen belül is a szerzetes tanító rendi) vezetők törvényhozásban való részvételének törvényi szabályozása történetileg az országgyűlés (adott táblájának, házának) szervezeti felépítésére, a képviselők választására és összeférhetlenségére vonatkozólag jelenik meg.

Utóbbi kérdéskör minél teljesebb, behatóbb vizsgálatához és az objektív döntés-előkészítéshez az 1860-as évek közepétől az 1940-es évekig dolgozatok, cikkek, vitaanyagok tucatjai születtek,⁶ a hazai helyzetet leírótól öt kontinens államainak e témakörre kiterjedő, tételes joganyagának bemutatásáig. Ezek közül néhány részleteiben a Zsitvay Tibor igazságügy-miniszter 1932. március 1-jén benyújtott, az *országgyűlés tagjainak összeférhetlenségéről* szóló törvényjavaslatának⁷ általános indoklásába⁸ is bekerült.

Mindezek segítségével megállapítható, hogy Európában szerzeteseket az 1920-as években a román törvényhozás mindkét házába,⁹ Nagy-Britanniában a képviselőházba nem lehetett megválasztani. Utóbbi államban nem lehettek képviselők az anglikán, a skót és a római katolikus egyház papjai sem.¹⁰ Bulgáriában egyházi személy nemzetgyűlési képviselőnek nem volt választható.¹¹ A svájci szövetségi parlament két kamarájának egyikébe sem kerülhettek egyházi férfiak.¹² Luxemburgban az állami támogatásban részesült lelkészeket zárták ki e körből.¹³ Franciaországban az érsekek, püspökök és érseki helytartók a közhivatalukról való lemondás mellett is csak hat hónap eltelté után voltak választhatók szenátorra.¹⁴ Belgiumban a törvényhozás tagjai mandátumuk ideje alatt nem lehettek az állam által támogatott felekezet papjai.¹⁵ Olaszországban a helyhez kötött lelképásztorkodást végző egyházi személyek voltak e téren nemkívánatosak.¹⁶

Magyarországon a pannonhalmi főapátok mint a püspöki joghatóságtól mentes »quasi episcopalis« jogokat gyakorló prelátusok „mindenkor tagjai voltak az országgyűlésnek”.¹⁷ Írásos adatok erről 1603-tól maradtak fenn. 1608-tól a felsőtáblán foglal(hat)tak helyet.¹⁸

Az 1608. évi k. u. I. tc. nemcsak a két tábla elkülönítését rögzítette először törvényi szinten, hanem – a pálos rend esetében – egy szerzetesrendet nevesített is (7. §). A jászóvári premontreieknek az 1715:73. tc. biztosított helyet és szavazatot a felsőtáblán (először Wallner Vince apátnak).¹⁹ Ugyanezen törvénycikk a jezsuiták országgyűlési részvételét meghatározott feltételekhez szabta (1. §). A ciszterciek esetében 1741. szeptember 9-én visszautasították azon kérelmüket, hogy helyüket a főrendek között jelöljék ki.²⁰

Az alsótáblát kizárólag népképviselői alapra helyeződ 1848:5. tc. következtében megszűnt a szerzetesek külön

országgyűlési képvisellete, a főrendi táblán viszont továbbra is helyén maradt a pannonhalmi főapát és a jászóvári prépost.

Bobory Károly *inkompatibilitást* (összeférhetetlenséget) szabályzó együttes (1866) és önálló törvényjavaslata (1868) nem tért ki egyházi személyekre. A képviselő indítványát utóbb visszavette, s Nyáry Pál módosított inkompatibilitási törvényjavaslatát támogatta. Ennek 1868. december 7-én, a 336. ülésen zajló vitáján Deák Ferenc²¹ és Pulszky Ferenc²² a papság képviselőházból való kizárása ellen, a református lelkész Szilády Áron mellette szólalt fel.²³ Végül a törvényjavaslatot (név szerinti szavazással) elvetették.

Tóth Vilmos belügyminiszter 1872. március 6-án beterveztette, a *képviselői megbízás és a közhivatal összeférhetlenségéről* szóló törvényjavaslatából²⁴ is kimaradtak az egyházi férfiak. A képviselőház VIII. osztálya az 1. és 2. §-ra különvéleményt jelentett be, az 1. §-ra új szerkezetet dolgozott ki. Ennek értelmében „a képviselői állással összeférhetetlennek tekintendők: [...] f) a lelkészek és segédlelkészek, minden vallásfelekezeti különbség nélkül”.²⁵

A Gorove István vezette ideiglenes szakszabírozás 1874. május 30-iki jelentése²⁶ alapján szerkesztett *összeférhetlenségi* törvényjavaslat²⁷ 3. § (b) bekezdése kizárta a képviselőségből a szerzetesrendek tagjait, mivel őket „föltétlen fogadalom köti; [...] e kötött állapot esetleg akadályul szolgálhat a képviselői kötelesség hű teljesítésében”.²⁸ Képviselőházi tárgyalásán elfogadták a bizottság álláspontját, s bekerült a törvényjavaslat végszövegébe.²⁹ Az 1874. június 26-iki, 258. ülésen felszólaló Deák Lajos a szerzetesrendek mellé az „autonómikus szervezettel nem bíró egyházak papjait is”³⁰ bevette volna. Szilády Áron megerősítette: azt az indítványt támogatná, amely az összes vallásfelekezet papjainak képviselőségét állásukkal összeférhetetlennek mondja ki.³¹

A főrendiház Szögyény-Marich László vezette Közjogi és Törvénykezésügyi Bizottságának augusztus 9-iki jelentésében³² egyet nem értését fejezte ki a 3. § (b) bekezdésében foglaltakkal, mondván: „házánkban több szerzetes-rend tagjai, a mint a történet is bizonyítja, gyakorta a föltétlen fogadalom dacára is számosan teljes függetlenséggel úgy a közművelődés előmozdításában, mint minden egyéb hason közérdek fejlesztésében igen jelentékeny és fontos részt vettek; és miután a szerzetek közt, melyek nagyobbára tanítással foglalkoznak, de egyuttal földbirtokosok is, különbséget tenni nem akart a bizottság, azért is a b) pontnak egészben kihagyását” indítványozza.³³ Az ehhez különvéleményt³⁴ benyújtott Keglevich Béla és Majthényi László bizottsági tagok szerint a premontreiek, ciszterciek, bencések és piaristák oly kiválóan szerepeltek a magyar állam és a magyar nemzet fejlődésében, oly buzgón közreműködtek a nemzet szellemi tőkájének gyarapodásában, hogy valóban a magyar nemzet és a magyar nyelv érdeke ellen való dolog lenne „kizárásuk által apasztani a magyarság szellemi munkaerejét, és kizárni oly tényezőket, a kik terjedelmes fekvő birtokuknál fogva is szoros érdekegyeségben vannak a magyar nemzettel és a magyar állammal”. Ezért azt indítványozták: hagyják meg az eredeti (b) bekezdést, de szövegét a négy tanító renddel

egészítsék ki. A törvényjavaslat főrendiházi tárgyalásán (6. ülés, augusztus 13.) Rhédey Lajos a Keglevich–Majthényi-indítványban szereplők mellett az irgalmas rend felvételét kérte (nem támogatták).³⁵ Kruesz Krizosztom pannonhalmi főapát a teljes (b) pont törlését tartotta volna méltányosnak.³⁶ A Keglevich–Majthényi-különvéleményt Szogyény-Marich László és a többség is elfogadta.³⁷ A 3. § (b) bekezdést módosító főrendiházi javaslatot a képviselőház (az ad hoc központi bizottság indítványára) november 5-iki, 297. ülésén elutasította, s az eredeti szöveg megtartásához ragaszkodott.³⁸ Csak hogy a főrendiház sem engedett álláspontjából. Végül a képviselőház központi bizottsága november 19-iki ülésén meghajolt utóbbi érvei előtt, s hozzájárult³⁹ az idézett toldalék törvényszövegbe vételéhez, amit a ház – 91:86 (!) arányban – elfogadott.⁴⁰ Az összeférhetlenségről szóló 1875:1. tc.-et a képviselőházban 1875. január 14-én, a főrendekében 16-án hirdették ki.

Tisza Kálmán miniszterelnök 1884. október 20-án benyújtott, *A főrendiháznak, mint felsőháznak szervezéséről* című törvényjavaslatának⁴¹ 4. § (B) a) bekezdése értelmében hivataluknál fogva, egyházi tisztük tartama alatt tagja a felsőháznak a pannonhalmi főapát és a jászói prépost.⁴² 1885. március 18-án a főrendiház hármass bizottsága (elnöke: Szláv József) ezt a *méltóságuknál fogva* meghatározással egészítette ki. Ugyanakkor az egyháznagyok felsorolásakor a „nándorfejevári és tinnin-i (knin-i)” felszentelt püspököket a pannonhalmi főapát és a jászói prépost közé tette.⁴³ Ezt a szócserét helytelenítette Schlauch Lőrinc szatmári püspök a főrendiház március 26-iki, 28. ülésén,⁴⁴ s mindkét ház elfogadta észrevételét.⁴⁵

Megjegyzendő: tíz évvel ezelőtt a ház kiállt a bencéseken és a jászói premontreiken kívül a ciszterciek, piaristák és (sikertelenül) az irgalmasok képviselőházi tagságának lehetősége mellett, most, a címzetes püspökök kiesésével, a „vallásegyenlőségi követelmények” és a javaslatban meghatározott felekezeti arányokhoz való szigorú ragaszkodás okán, fel sem vetődött esetleges főrendiházi részvételük, mert az említett arány „minden legkisebb megváltoztatása könnyen igen messze menő és kényes természetű bonyodalmakra adhat okot”.⁴⁶

A méltóság alapján főrendiházi tag (4. § [B] a) bencés és jászóvári egyháznagyok többek között méltóságukról való önkéntes lemondásuk⁴⁷ (10. § a), illetve állampolgár-

ságuk elvesztése esetén (10. § d) mondhattak búcsút főrendiházi tagságuknak.

*Az összeférhetlenségről*⁴⁸ szóló 1901:24. tc.⁴⁹ 4. § 2. bekezdése ugyanaz maradt, mint elődje (1875:1. tc. 3. § b). A 29. § értelmében a főrendiház tagjaira nézve az összeférhetlenséget külön törvénnyel kell szabályozni.

Széll Kálmán ez utóbbi paragrafusnak megfelelni akaró, s 1902. december 31-én benyújtott tervezetét⁵⁰ a képviselőház nem tárgyalta.

Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1918:17. tc.⁵¹ 5. § 2. és az ugyanazon című 1925:26. tc.⁵² 4. § (2.) 2. bekezdése alapján bármilyen rövid ideig tartó helyben lakással is választójoga van a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezet hivatalos alkalmazásban lévő lelkészének. A Friedrich István által 1919. november 17-én szignált, az összeférhetlenségnek a nemzetgyűlési tagokra vonatkozó 5986/1919 ME sz. rendeletében viszont megmaradt a szerzetesi összeférhetlenség, a négytanító rend kivételével egyetemben.⁵³

Az alkotmány helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről című 1920:1. tc. kihirdetését (1920. február 29.) követően a kormány azonnal, már márciusban megindította – Szász Béla államtitkár vezetésével – a főrendiház reformjára irányuló törvény-előkészítő munkálatokat. Ezt a jogi szakirodalomban ismét élénk vita kísérte, többek között a leendő második kamara összetételének kérdését tekintve.

Rassay Gyula, például, nem tartotta helyesnek, ha az „új felsőházban is egyes egyházi méltóságok más államoknál fogva lennének tagok, mivel hiányozna úgy a közvéleménnyel való kapcsolat és a függőség”. Azonkívül ez szerinte a következő két hátránnyal is járna: 1. a felsőházi tagsággal egybekötött egyházi állások betöltése politikai szempontok érvényesülésére adnának lehetőséget; 2. de az sem biztosított, hogy az egyházi méltóságok közül a politikai tevékenységre hajlandó egyének lesznek a felsőház tagjai. Az egyházak felsőházi képviselőit demokratikus átalakítására tett javaslatai: 1. a felsőházi tagokat a híveket képviselő legfelsőbb autonóm testület válassza; 2. az alsó- és felsőház, illetve ezek közös bizottsága választhasson minden egyház főméltóságai közül bizonyos számú felsőházi tagot.⁵⁴

Tomcsányi Vilmos Pál igazságügy-miniszter 1921. július 20-án benyújtott törvényjavaslata⁵⁵ (*Az ország-*

A pannonhalmi bencés főapátság

A csornai premontrei prépostság

gyűlés felsőházáról) a szerzetes tanító rendek képviselése szempontjából nem tartalmazott változást (méltóságuk és hivataluk alapján s annak tartama alatt tagjai a felsőháznak: „a pannonhalmi főapát és a jászói prépost [!]” [3. § B 1.]).⁵⁶

A törvényjavaslat részletes indoklásában a miniszter hangsúlyozta: a javaslat „a méltóságon és hivatalon alapuló felsőházi tagság tekintetében lényegileg az 1885: VII. t.-c. 4. §-ának rendelkezését fogadja el s azon csupán anynyi változtatást tesz, amennyit az ország területének megcsonkítása és az ország népességének számában és egyéb viszonyaiban beállott változás szükségessé tesz.⁵⁷ [...] Az egyháznagyok csoportjában (B) a vallásfelekezeteknek ez idő szerint jogosult egyházi méltóságai és főtisztviselői közül a javaslat csupán azoknak ad felsőházi tagságot, akiknek székhelye Magyarország meg nem szállott területén van, és akik valóságos egyházi joghatóságot gyakorolnak.⁵⁸ Ehhez képest: 1. a latin és görög szertartású róm. kath. egyháznagyok közül kimaradnak azok a megyés püspökök, akiknek székhelye az elszakított területeken van, továbbá a pusztán címzetes nándorfehérvári és tinnini felszentelt püspökök, valamint az aurániai perjel. A javaslat szerint a felsőházban megmaradó róm. kath. egyháznagyok együttes száma 12 lesz (esztergomi, egri és kalocsai érsek, szombathelyi, veszprémi, székesfehérvári, győri, pécsi, váci róm. kath. püspökök, hajdudorogi gör. kath. püspök, a pannonhalmi főapát és jászói prépost [kiemelés a szerzőtől]).⁵⁹ E törvényjavaslatnak – a nemzetgyűlés Közjogi Bizottságában elhangzott észrevételek figyelembevételével – Egyed István által átdolgozott változatában⁶⁰ (3. § [B] 1. pont) a pannonhalmi főapát és a jászói prépost mellett már megjelent a zirci apát és a magyar kegyes tanító rend főnöke is.⁶¹

A püspöki kar 1922. október 11-iki, a budai hercegprímási palotában tartott értekezletén hangzott el Fischer-Colbrie Ágost kassai megyés püspök alábbi üzenete: „a főrendiház reformját el kellene halasztani, mert az elszakított részekben lakó püspökökre kényes, ha tagjai a magyar országgyűlésnek. A főrendiház reformjáról szóló javaslat szerint minden magyarországi katolikus püspök tagja a felsőháznak. Az elszakított részen lakók nem tagjai, de azzá lesznek, ha székhelyük visszakérül Magyarországhoz. Nem ajánlatos, hogy a püspöki kar a felsőházi reform ügyébe nyíltan beavatkozzék. A javaslat előzetes tárgyalásánál a katoliku-

sok igazságos képviselőt kell szorgalmazni, ami a hercegprímás részéről meg is történt.”⁶²

Egyed István úgy vélte: „Ha már a szerzeteknek a törvényhozásra a közvetlen befolyás azelőtt intézményesen is biztosítva volt, nem lenne helyes ma még a lehetőségét is a személyes törvényhozói működésnek kizárni és a szerzetesek politikai jogait más állampolgárokkal szemben korlátozni. Hogy a szerzetesi fegyelem a törvényhozói működés függetlenségét mennyiben érinti, azt mint lelkiismereti kérdést nem kívánjuk vizsgálat tárgyává tenni.”⁶³

A felsőházi törvényjavaslatot⁶⁴ Bethlen István miniszterelnök és Pesthy Pál igazságügy-miniszter közösen nyújtotta be 1925. március 6-án. A 4. § (B) 1. bekezdése szerint felsőházi helyre jogosult: „a pannonhalmi főapát, a zirci apát, a hazai két premontrei rend és a kegyes tanítórend főnöke”.⁶⁵ E törvényjavaslat részletes indoklása is megemlítette a római katolikus egyház nagyjai közül azokat, akik a „területi megcsonkítás folytán »elesnek«” a felsőházi tagságtól; s közéjük sorolta a jászói prépostot.⁶⁶ S mindehhez hozzáfűzte: „Tekintettel a katolikus egyháznagyok számának jelentékeny csökkenésére és a csonkaország népességének felekezeti megoszlására, szükségesnek mutatkozik egyrészt a katolikus egyház képviselőinek aránylagos kiegészítése, másrészt az ágostai hitvallású evangélikus egyház képviselőinek mérsékelt csökkentése. [...] A katolikus autonómia megszervezéséig és a csonka püspöki megyék kérdésének rendezéséig leghelyesebbnek mutatkozik felsőházi képviselőhöz juttatni a pannonhalmi főapát által már képviselt bencés rend mellett a magyar közoktatásügy szempontjából nagy érdemeket szerzett és köztisztelőnek örvendő másik három magyar tanítórendet, a premontreit, cisztercit és piaristát is.”⁶⁷ A Közjogi és Igazságügyi Bizottság jelentése a tervezetről április 29-én készült el.⁶⁸ A nemzetgyűlés 17 napon keresztül tárgyalta (1926. október 20–23., 25–30., november 3–6., 8–10.; 581–597. ülés).⁶⁹ 1926. november 9-iki, 596. ülésén Petrovác Gyula (Keresztény Egység Tábor, KET) és Haller István (Keresztény Ellenzék) a ferences rend, valamint a Jézus Társaság (jezsuita rend) szövegbe emelését kérte.⁷⁰ Strausz István (pártonkívüli) hozzászólásában⁷¹ a szerzetesrendek főnökeinek az adott (B) részben való felsorolását elhibázottnak tartotta, mert – az egyházjog szerint – e rendek főnökei nem tartoznak a katolikus hierarchiába. Ezenkívül ő is kiállt a jezsuiták felsőházi tagsági felvétele

A Jászóvári Premontrei Kanonokrend székháza és temploma

A Jászóvári Premontrei Kanonokrend gödöllői rendháza és gimnáziuma

mellett. Kiss Menyhért (Keresztény Kisgazda-, Földműves és Polgári Párt) megjegyzésében⁷² burkoltan elutasította a jezsuiták pártolását. Hebelt Ede (Magyarországi Szociáldemokrata Párt, MSZDP) a szerzetesrendek esetében felvetette a külföldi (vatikáni) befolyásolás lehetőségét.⁷³ Várnai Dániel (MSZDP) az egyház és a kormány képviselőit hasonló kérdéssel provokálta:⁷⁴ hogyan akarja a kormány összhangba hozni a tanító rendek felsőházi működését azzal a módosító javaslattal, mely szerint „mandátumfosztással, a felsőházi tagság megszüntetésével jár az, ha valaki a Házon kívül álló külső tényezőtől fogad el utasítást”. Bethlen István miniszterelnök válaszában⁷⁵ egyik javaslatot sem támogatta, mondván: „Mi a római katolikus egyház képviselői közül olyanokat is felvesszünk, akik eddig nem voltak tagjai a főrendiháznak és pedig éppen azért, hogy azt a számarányt, amely a protestánsokkal szemben a katolikusok javára adódik, bizonyos fokig javítsuk a csonka magyarországi viszonyok között is.” S ezt követően hangzott el a bevezetésben leírt elszólás. Petrovác Gyulának, Haller Istvánnak és Strausz Istvánnak a jezsuitákra és a ferencesek felvételére vonatkozó indítványát a ház is elutasította.⁷⁶ Wolff Károly (KET) az 5. § közjogi fontosságát elismerve, kérte annak törvénytárgyat szemből való kiegészítését (az egyházi méltóság meghatározás vonatkozásában: területtel összekötöttről van szó, vagy sem).⁷⁷

Zsitvay Tibor igazságügy-miniszter 1932. március 1-jén benyújtott törvényjavaslata (*Az országgyűlés tagjainak összeférhetetlenségéről*)⁷⁸ mindkét ház tagjaira kiterjedt, s nem korlátozta a szerzetesrendek törvényhozói részvételét.

Egyed István a papi képviselők összeférhetetlenségét vizsgálva a lelki(ismereti) függőség veszélyének lehetőségét emelte ki;⁷⁹ saját lelkiismeretükön kívül mástól nem fogadhatnak el utasítást. A *vallás szabad gyakorlata*ról szóló 1895:43. tc.⁸⁰ 4. §-a szerint egyházi fenyték sem alkalmazható ellenük, mert polgári jogaikat szabadon gyakorolják.⁸¹ A papképviselek összeférhetetlenségi helyzetbe jutnak, ha a Szentszéktől nem egyházi ügyekre vonatkozó utasításokat is elfogadnak (1925:26. tc. 180. § [1.], 1926:22. tc. 28. § [2.]).

A zirci ciszterci apátság

A Teleki Pál miniszterelnök jegyezte, a *keresztény vallásfelekezetek egyháznagyjainak és képviselőinek felsőházi tagságáról* szóló, 1940. október 2-án benyújtott⁸² törvényjavaslat⁸³ 1. § 1. bekezdése alapján a felsőház tagja többek között „a pannonhalmi főapát, a jászóvári és a csornai prépost, a zirci apát, a Kegyes Tanítórend magyarországi főnöke”. Ezt egészítette ki *Az országgyűlés felsőházáról szóló 1926:XXII. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről, valamint a visszacsatolt területekkel kapcsolatban a felsőház szervezetére vonatkozóan szükséges átmeneti rendelkezésekről* című, Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter által 1942. október 21-én benyújtott⁸⁴ törvényjavaslat.⁸⁵

II. A jászóvári premontreiek felsőházi szilenciuma

A jászóvári premontreiek központja de facto 1918. október 30-ával, de jure 1920. június 4-ével Magyarország határán kívülre, Csehszlovákiába került. A rendfőnök, Takács Menyhért prépost-prelátus még 1929-ben is magyar állampolgár maradt, útlevelet különböző (általában igen rövid) időtartamra és nagy nehezen kapott. A csehszlovák hatalom képviselői⁸⁶ 1919-től a rendnek a köztársaság területéről történő örök kitiltásával fenyegetőztek.⁸⁷

1922. június 7-én az Apostoli Szentszék⁸⁸ a jászóvári prépostságot – 10 plébániával – a (teljes egyház)politikai függetlenséget jelentő megyés apátság rangjára emelte.⁸⁹ Az Apostoli Constitutio rendelkezésének de facto végrehajtását azonban megakadályozta a „nagypolitika”: az egyházmegyei közigazgatási határok trianoni módosulását követni nem akaró esztergomi érsekség (háttérben a magyar kormány támogatásával) és a főkegyúri jogot magának (mint jogutódnak) követelő csehszlovák állam közötti konfliktus,⁹⁰ amely a hágai nemzetközi bíróságon 1937-ig elhúzódó egyházi birtokperekben fejeződött ki.⁹¹

Az 1924. augusztus 20–23. között a csehszlovákiai Teplicében tartott generális káptalanon megszüntették a Jászóvári Premontrei Kanonokrend függetlenségét, s a(z) 1921-

A budapesti piarista rendház és gimnázium (lebontása előtt, 1931; a mai Március 15. tér helyén)

től önálló) csehszlovákiai cirkáriához (rendkerülethez) csatolták.⁹² Engedélyezték ugyanakkor a Magyarországra menekült rendtagoknak egy új rendház létesítését Gödöllőn. A régi magyarországi cirkária megmaradt egyetlen prépostsága (Csorna) és a jászóvári prépostság romániai tagozatából 1926-ban alakult új priorátus a generális apát (Gummarus Crets) közvetlen főhatósága alá került, addig, amíg egy újabb magyarországi prépostság kialakulásával újra önálló magyar cirkária fejlődhet(ett) ki.

Ilyen politikai miliőben szólt *jelen idejű* premontrei felsőházi részvételről az 1926:22. tc. 4. § (B) 1. bekezdése, míg az 5. § (az ugyancsak külföldi székhelyű megyés püspökökre utalva) *jövőbeli* bekerülésről beszélt.

Takács Menyhért prépost-prelátus 1933. évi lemondásáig „a trianoni határok megvonása után is minden állami és egyházi hatóságtól elismerten Csonkamagyarországon is képviselte a jászó-premontrei rendet, amelynek jog szerint és ténylegesen feje volt. Az ő névalírása szerepelt rendünk összes fontosabb ügyirataiban (a gödöllői építkezésre felvett kölcsönök, kinevezések stb.) és ennek hitelességét senki kétségbe nem vonta”.⁹³

Halálát (1933) követően a rend további sorsa még mindig a magyar-csehszlovák-vatikáni állami és egyházpolitikai hármass diplomáciai egyeztetések (játshmák), perek függvénye volt. Az ebben kialakult patthelyzet, illetve Trianon következményeként a préposti szék betöltetlen maradt. A magyarországi (Gödöllő), csehszlovákiai (Jászó) és romániai (Nagyvárad) tagozat élére az Apostoli Szentszék apostoli kormányzói minőségben Hubertus Noots apátot, a premontrei kanonokrend generális prokurátorát rendelte ki, akit ezenkívül apostoli visitatori küldetéssel is felruházott. Feladatához tartozott az is, hogy a tagozatokat véglegesen függetlenítse. Gödöllő önálló perjelséggé alakítása azonban (az egyházmegyei határok ügyének megoldatlansága miatt) még 1936 közepén sem állt a magyar kormány érdekében.⁹⁴ Végül a perjelség 1937. június 26-án létrejött, s vezetőjévé Gerinczy Pált nevezték ki.⁹⁵

Sebes Ferenc piarista rendfőnök november 29-iki levelében⁹⁶ arról értesítette a perjelt, hogy az igazoló bizottsági ülésen *ismét* felsőházba való kinevezésének ügyével foglalkoztak. Sebes javaslata: a perjel maga kezdeményezze törvény adta jogának érvényesítését. Gerinczy, miután a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) illetékes hivatalosan is igazolta⁹⁷ perjellé való kinevezését, levelet írt Serédi Jusztinián hercegprímásnak,⁹⁸ majd Széchenyi Bertalanak, a felsőház elnökének.⁹⁹ Az ebben az ügyben a VKM és az Igazságügyi Minisztérium között folyt levélváltásból némi fény derül az 1926:22. tc. 4. § (B) 1. bekezdés szövegének politikai értelmére. Az adott „szóhasználatá-

ban a törvény – tekintve, hogy abban a jászói prépostnak megnevezésétől a Nagyméltóságod által helyesen megjelölt okból¹⁰⁰ tartózkodni kellett – világosan kifejezésre juttatja, hogy méltósága alapján mindkét hazai premontrei rend főnöke részére tagsági jogot biztosít a felsőházban. Kérdéses akkor csak az lehetett, hogy sikerül-e az akkori gödöllői rendház ideiglenes helyzetét kánonjogilag oly módon rendezni, hogy a gödöllői rendházból és az ideiglenes vezetésével megbízott vikáriusból önálló rendház, illetve teljesjogú főnök lesz”.¹⁰¹ Gerinczy Pált a felsőház 1938. évi június 28-iki, 72. ülésén vették fel az igazolt felsőházi tagok névjegyzékébe.¹⁰²

III. Egyházjogi keretek¹⁰³

A katolikus egyház papjainak országgyűlési összeférhetlenségét a XV. Benedek pápa által 1917. május 27-én szentesített és kihirdetett¹⁰⁴ Codex Iuris Canonici (CIC) 139. kánonjának 4. §-a szabályozta. Ennek értelmében Magyarországon, ahol nem állt fenn pápai tilalom a papok törvényhozói tevékenységével kapcsolatban, az alsópap-ságnak képviselő-választáson való indulása előtt közvet-

len felettesétől, valamint a választás helye szerint illetékes egyházi hatóságtól (rendszerint a püspöktől) kellett engedélyt kérnie. A CIC értelmező bizottságának kötelező határozata¹⁰⁵ alapján azok a bíborosok, érsekek, püspökök, akik alkotmányban rögzített joguk és méltóságuk alapján ültek a felsőházban, a több évszázados gyakorlat nyomán minden külön engedély nélkül láthatták el továbbra is törvényhozói tisztüket. Választott tagság esetén azonban pápai engedélyre volt szükségük.

A szent kongregációs tanács határozata¹⁰⁶ következtében a püspökök kötelesek lettek a politikai élettől eltítani azt az egyházi férfit, aki ilyen irányú tevékenysége közben figyelmen kívül hagyta a Szentszék utasításait, illetve kötelesek és jogosultak voltak megbüntetni, amennyiben megszegte a Szentszék parancsát. Egyed István összefoglalásában¹⁰⁷ egyházi szemszögből a

következő érvek szólnak a papok országgyűlési részvétele ellen: 1. nem lehet egyszerre, egy időben teljesen megfelelni a törvényhozói és a papi hivatásból eredő kötelezettségeknek; 2. a politikai szereplés hosszú távon a papi spirituális tekintély kárára válna a gyülekezetben; 3. „a politikai áramlatokat, a sokszor kicsinyes politikai vitákat a törvényhozói minőség az egyházi életbe könnyen beleviheti”.¹⁰⁸

Mindezen szempontok alapján a parlamenti jelenlétet a magyar katolikus egyházjog a klerikusok kötelesegein belül a negatív kötelezettségekhez, pontosabban a

Takács Menyhért jászói prépost-prelátus

papi teendőkre hátrányos foglalkozások közé sorolta.¹⁰⁹ Egyed István álláspontja¹¹⁰ szerint „ha az állam a papok törvényhozói működésére módot ad és ha a társadalom a törvényhozó tisztet hajlandó papokra bízni, [...] az egyháznak nem szabad ezt a lehetőséget kiaknázatlanul hagyni és a papok törvényhozói működését nem szabad belső jogszabályaival túlságosan megnehezíteni. Hanem [...] elő kell mozdítani azt, hogy az arra alkalmas papi személyek a törvényhozás házába bejuthassanak. Ebből a szempontból [...] a kongregációi határozatot csakis megszorítólag szabadna alkalmazni.”

IV. A szerzetes tanárok részvétele a törvényhozásban

Főrendi, illetve felsőházi tagságuk egyháznaggyá választásuk, majd kinevezésük főkegyúri jogának – a politikai vétőjog – tekintetében számított, hogy ezt a király, illetve később a kormány (állam) vagy a Vatikán gyakorolja. E kérdés Gergye Ipoly (1929), majd utódja, Steiner Miklós csornai préposttá választásakor (1935) vált a magyar kormány és Róma között némi diplomáciai feszültség forrásává.¹¹¹

1928. június 13-án a felsőház Igazoló Bizottsága Szölgyémy János (a piarista rend helyettes vezetője) tartományi rendfőnöki (*vicarius provincialis*) státusának érvényességével, s így felsőházi tagságának jogosultságával foglalkozott.¹¹² A bizottság az 1926:22. tc. 37. §-ában foglalt „más vitás eset”-re hivatkozva az ügyet a ház igazoló bíróságának hatáskörébe utalta. A testület nevében Bethlen Pál a felsőház 1928. július 11-iki, 44. ülésén közölte, hogy Szölgyémy tagságát igazoltnak látták.¹¹³

A szerzetes tanító rendek parlamenti tagjainak száma 1867–1918 között 10, 1927–1944 között 13 (de jure 16), összesen 23 (26) volt. Az első időszakban a 10 személyből egy, Kunc Adolf csornai prépost a Szabadelvű Párt szombathelyi kerületi képviselőjeként ült az országgyűlésben. A főrendiházban ekkor nyolc fő méltósága, míg Vajda Ödön, ciszterci apát, élet-hossziglani kinevezése révén foglalt helyet.

A tanító rendi egyháznagykok parlamenti tevékenységét összegezve (lásd a *táblázatot*) megállapítható: a bizottsági (21,7%-uk) és/vagy a plenáris tárgyalásokon (34,8%-uk) általában az oktatásügy témakörében szóltak fel. Aktívitásuk érdeképviselet szempontjából három csoportra osztható: 1. az elsősorban rendi (Kruesz Krizosztom), 2. a szűkebb szakmai, oktatáspolitikai (Sebes Ferenc, Endrédy Vencel) és 3. a rendi (katolikus), szakmai és össz-

társadalmi érdekeket egyaránt figyelembe vevőre (Takács Menyhért).

Kruesz Krizosztom érte el a legnagyobb és leglátványosabb sikert. A főrendiház 1883. május 1-jei, 68. ülésén *A középiskolákról és azok tanárainak képzéséről* szóló törvényjavaslat¹¹⁴ 61. § 2. bekezdésének plenáris vitája során jórészt felszólalásának¹¹⁵ köszönhetően ismertette el¹¹⁶ Trefort Ágost miniszterrel a szövegben szereplő „más felsőbb iskolai tanfolyam”-ot az 1870-től létező pannonhalmi Tanárképző Intézetével. Ezzel megszerezte növendékeinek azt a kiváltságot, amely szerint a törvényben előírt kötelező négyéves (ez később kettő [bölcsezség], illetve három [reál szakosok] évre csökkent) egyetemre járás helyett helyben végezheték főiskolai tanulmányaikat, s csak vizsgázni kellett megjelenüik a budapesti vagy a kolozsvári egyetemen felállított vizsgabizottság¹¹⁷ előtt. Kacsvinszky Viktor premontrei apát betegsége miatt épp hiányzott az ülésről, így a jászóváriak – a csornai premontreiekkel, a ciszterciekkel és piaristákkal egyetemben

– évtizedekre (a rend feloszlataáig, 1950-ig) kiterjedő anyagi (a budapesti Paedagogium [1894], majd utódja, a Norbertinum felállításával [1902], fenntartásával) és erkölcsi (rendből való kilépések) kárt szenvedtek.

A piarista Sebes Ferenc és a ciszterci Endrédy Vendel jelentős mértékben vett részt a korabeli magyar oktatáspolitikai törvényi szabályozásának munkálataiban.

Takács Menyhért prépost-prelátus sokrétűen lobbizott a főrendiházban. A kassai régió tudományos-kulturális fejlesztése érdekében (sikertelenül) harcolt (1900–1914) a város egyetemének visszaállításáért. Felszólalt a kiseddóví, a nép-, a polgári, a középiskolai, a felsőoktatási intézmények, tantervük (pl. latin), tankönyvük megújításáért, tanszemélyzetük jogaiért (pl. fizetésemelés a tanítóknak, vasúti menetjegykedvezmény a nem közalkalmazottaknak). Kiállt a tanulók pedagógusok általi nagyobb

tiszteletéért, terheik csökkentéséért (kevesebb óraszám), tanórán kívüli sokirányú foglalkoztatásukért (szakkörök). A tanító- és tanárképzés, illetve a tanfelügyelet témakörében elhangzott felszólalásaiért az érintett közalkalmazottak levélben mondtak köszönetet. De hangsúlyozta érveit az üléseken még a katolikus autonómia, a joggyakornokok ingyenes foglalkoztatásának megszüntetése, vagy a katonák vallásos-erkölcsi nevelése ügyében (a szép magyar beszéd érvényesüléséért).

Mindezek alapján elmondható, hogy a szerzetes tanító rendek képviselőinek egykori parlamenti jelenléte nem öncélú „diszpozíció”, és sem állami, sem egyházi szempontból nem volt érdektelen.

Kruesz Krizosztom pannonhalmi főapát

A bencés, jászóvári és csornai premontrei, ciszterci és piarista rendi egyháznagyok országgyűlési szereplésének összefoglalása

Jelmagyarázat: **A** – életrajzi adatok (* nincs róla önálló szócikk a Magyar Katolikus Lexikonban [MKL], ** Az MKL nem tüntette fel parlamenti tagságát), **B** – a rendfőnökség tartama (***) a megválasztás dátuma), **C** – országgyűlési tagság ideje (a névjegyzékbe való felvétel plenáris elfogadásától; **** királyi meghívólevél dátuma), **FmB** – Földművelésügyi Bizottság, **IB** – Igazoló Bizottság, **k** – kötet, **KKB** – Kereskedelemügyi és Közlekedési Bizottság, **KoB** – Közoktatásügyi Bizottság, **KTB** – Közjogi és Törvénykezési Bizottság, **KüB** – Külügyi Bizottság, **MTI** – Magyar Távirati Iroda „könyomatos” Hírek, **NB** – Naplóhitelesítési, illetve -bíró Bizottság, **NMB** – Népjelölti és Munkaügyi Bizottság, **PB** – Pénzügyi Bizottság, **TpB** – Társadalompolitikai Bizottság, **ü** – ülés

<i>Név</i>	<i>Bizottság: tagság Felszólaláskor a törvény címe [száma] (Az ülés ideje, forrás)</i>	<i>Plenáris ülésen felszólaláskor a törvény címe [száma] (Az ülés ideje, száma, forrás)</i>
BENCÉS REND		
Kruesz Krizosztom A 1819. jan. 19.–1885. jan. 11. B 1865. nov. 3.–1885. jan. 11. C 1865. dec. 16.–1885. jan. 11.	–	<i>A népiskolai közoktatás tárgyában</i> [1868. évi XXXVIII. tc.] (1868. dec. 1., 126. ü., FN-1865. I. k. 544–549. p.; dec. 2., 127. ü., FN-1865. I. k. 567. p.) <i>Az összeférhetetlenségről</i> [1875. évi I. tc.] (1874. aug. 13., 106. ü., FN-1872. II. k. 354. p.) <i>A középiskolákról és azok tanárainak képesítéséről</i> [1883. évi XXX. tc.] (1883. máj. 1., 68. ü., FN-1881. I. k. 424–432. p.; 1883. máj. 2., 69. ü., FN-1881. I. k. 467., 468. p.; 1883. máj. 4., 70. ü., FN-1881. I. k. 475. p.)
Vaszary Kolos** A 1832. febr. 12.–1915. szept. 3. B 1885. ápr. 28.–1891. okt. 27. C 1885. szept. 26.–1891. okt. 27. (mint főpát)	<u>NB</u> : 1885. szept. 28.–1891. okt. 27.	<i>Az 1886. évi állami költségvetésről</i> [1886. évi VI. tc.] (1886. márc. 9., 26. ü., FN-1884. II. k. 133–135. p.)
Fehér Ipoly** A 1842. ápr. 11.–1909. okt. 27. B 1892. márc. 18.–1909. okt. 27. C 1892. ápr. 14. ****–1909. okt. 27.	<u>NB</u> : 1900. nov. 20.–1909. okt. 27. <u>KTB</u> : 1908. ápr. 29.–1909. okt. 27.	–
Hajdu Tibor** A 1858. okt. 22.–1918. okt. 21. B 1910. jan. 11.–1918. okt. 21. C 1910. márc. 21.–1918. okt. 21.	<u>NB</u> : 1912. jún. 19.–1918. okt. 21. <u>PB</u> : 1917. júl. 4.–1918. okt. 21.	–
Bárdos Remig A 1868. febr. 28.–1932. máj. 12. B 1920. máj. 19.–1932. máj. 12. C 1927. jan. 31.–1932. máj. 12.	<u>PB</u> : 1927. febr. 10.–1929. jún. 28. <u>KoB</u> : 1927. febr. 10.–1932. máj. 12. <u>NMB</u> : 1927. febr. 10.–1932. máj. 12.	–
Kelemen Krizosztom** A 1884. jan. 10.–1950. nov. 7. B 1933. márc. 16.–1950. nov. 7. C 1933. máj. 31.–1944. nov. 8.	<u>KoB</u> : 1934. ápr. 5.–1944. nov. 8. <i>A középiskoláról</i> [1934. évi XI. tc.] (1934. ápr. 25., MTI. 33. p.) <i>Az iskolai kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról</i> [1940. évi XX. tc.] (1939. jún. 21.) <u>NMB</u> , ill. <u>TpB</u> : 1935. máj. 2.–1944. nov. 8. <u>KüB</u> : 1944. jan. 18.–1944. nov. 8.	<i>A középiskoláról</i> [1934. évi XI. tc.] (1934. máj. 3., 58. ü., FN-1931. III. k. 231–235. p.)

Név	Bizottság: tagság Felszólaláskor a törvény címe [száma] (Az ülés ideje, forrás)	Plenáris ülésen felszólaláskor a törvény címe [száma] (Az ülés ideje, száma, forrás)
JÁSZÓVÁRI PREMONTREI KANONOKREND		
Répassy József* A 1812. júl. 20.–1867. febr. 5. B 1854. jan. 20.–1867. febr. 5. C 1861. ápr. 12.–1867. febr. 5.	<u>NB</u> : 1865. dec. 16.–1867. febr. 5.	Észrevételek (1861. jún. 25., 12. ü., FN-1861. I. k. 145., 151. p.; 1866. febr. 13., 6. ü., FN-1865. I. k. 8. p.)
Kaczvinszky Viktor A 1817. okt. 20.–1893. febr. 5. B 1867. okt. 20.–1893. febr. 5. C 1868–1893. febr. 5.	<u>NB</u> : 1869. ápr. 29.–1893. febr. 5.	–
Benedek Ferenc* A 1826. nov. 19.–1900. júl. 2. B 1893. jún. 20.–1900. ápr. 15. C 1893. nov. 8.–1900. ápr. 15.	–	–
Takács Menyhért A 1861. szept. 3.–1933. nov. 29. B 1900. ápr. 15.–1933. jún. C 1901. ápr. 30.–1918. nov. 16.	<u>NB</u> : 1906. máj. 23.–1918. nov. 16. <u>PB</u> : 1908. ápr. 29.–1918. nov. 16. <i>Az 1914/15. évi állami költségvetésről</i> [1914. évi XXVII. tc.] (Hivatkozása erre: 1914. máj. 22., 58. ü., FN-1910. IV. k. 20. p.)	<i>Az 1902. évi állami költségvetésről</i> [1902. évi XII. tc.] (1902. máj. 28., 12. ü., FN-1901. I. k. 141–147. p.) <i>Az 1908. évi állami költségvetésről</i> [1908. évi XXVII. tc.] (1908. jún. 10., 35. ü., FN-1906. III. k. 12–15. p.) <i>Az 1909. évi állami költségvetésről</i> [1908. évi L. tc.] (1908. dec. 21., 40. ü., FN-1906. III. k. 81–84. p.) <i>A debreczeni és a pozsonyi magyar királyi tudományegyetem felállításáról</i> [1912. évi XXXVI. tc.] (1912. jún. 17., 26. ü. FN-1910. I. k. 238–240. p.) <i>Az 1914/15. évi állami költségvetésről</i> [1914. évi XXVII. tc.] (1914. máj. 22., 58. ü., FN-1910. IV. k. 20–22. p.)
Gerinczy Pál A 1906. máj. 8.–1965. nov. 11. B 1937. jún. 26.–1946 C 1938. jún. 28.–1944. nov. 8.	<u>KoB</u> : 1938. jún. 28.–1944. nov. 8.	–
CSORNAI PREMONTREI KANONOKREND		
Kunc Adolf A 1841. dec. 18.–1905. szept. 10. B 1884. jún. 14.–1905. szept. 10. C 1884. szept. 30.–1887. máj. 25.	<u>KoB</u> : 1884. okt. 7.–1887. máj. 25.	<i>Az országgyűlés tartamának meghosszabbításáról</i> [1886. évi I. tc.] (1885. dec. 9., 147. ü., KN-1884. VII. k. 169., 170., 172. p.; 1885. dec. 11., 149. ü., KN-1884. VII. k. 226., 227. p.)
Burány Gergely A 1852. febr. 6.–1929. aug. 16. B 1906. júl. 26.–1929. aug. 16. C 1927. jan. 31.–1929. aug. 16.	<u>KoB</u> : 1927. febr. 10.–1929. aug. 16.	–
Gergye Ipoly** A 1883. dec. 17.–1958. máj. 6. B 1929. okt. 21.***–1935. márc. 25. C 1930. máj. 12.–1935. márc. 25.	<u>KoB</u> : 1930. febr. 12.–1935. márc. 25.	–

Név	Bizottság: tagság Felszólaláskor a törvény címe [száma] (Az ülés ideje, forrás)	Plenáris ülésen felszólaláskor a törvény címe [száma] (Az ülés ideje, száma, forrás)
Steiner Miklós A 1872. márc. 12.–1942. máj. 6. B 1935. jún. 1.–1942. máj. 6. C 1935. dec. 3.–1942. máj. 6.	KoB: 1935. dec. 3.–1942. máj. 6. <i>A gyakorlati irányú középiskoláról + A tanítóképzésről</i> [1938. évi XIII., XIV. tc.] (1938. ápr. 2., MTL 24., 25. p.) TpB: 1936. okt. 21.–1942. máj. 6.	<i>A gyakorlati irányú középiskoláról + A tanítóképzésről</i> [1938. évi XIII., XIV. tc.] (1938. ápr. 8., 61. ü., FN-1935. III. k. 147–149. p.)
Simonffy Jenő A 1885. szept. 7.–1954. szept. 13. B 1943. ápr. 28.–1950. szept. 7. C 1943. okt. 22.–1944. nov. 8.	KoB: 1944. jan. 18.–1944. nov. 8.	–
CISZTERCI REND		
Vajda Ödön** A 1834. jan. 29.–1911. júl. 9. B 1891. ápr. 2.***—1911. júl. 9. C 1908. márc. 1.–1911. júl. 9.	PB: 1908. ápr. 29.–1911. júl. 9.	–
Werner Adolf A 1867. máj. 14.–1939. febr. 5. B 1924. jún. 25.***–1939. febr. 5. C 1927. jan. 31.–1939. febr. 5.	KoB: 1927. febr. 10.–1939. febr. 5.	–
Endrédy Vendel** A 1895. jan. 19.–1981. dec. 29. B 1939. márc. 18.***–1950. szept. 7. C 1939. ápr. 28.–1944. nov. 8.	KKB: 1939. jún. 16.–1944. nov. 8. KoB: előadója is: 1939. jún. 16.–1944. nov. 8. <i>Az iskolai kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról</i> [1940. évi XX. tc.] (1939. jún. 21.) <i>Az egyetemi és főiskolai hallgatók felvételének szabályozásáról</i> [1940. évi XXXIX. tc.] (1940. dec. 17., MTL 36. p.) <i>A szellemi együttműködés tárgyában Szófiában 1941. évi február 18. napján kelt magyar–bolgár egyezmény becikkelyezéséről + A közoktatásügyi igazgatás egyszerűsítéséről</i> [1941. évi XVI., XII. tc.] (1941. júl. 11., MTL 19. p.) PB: 1939. jún. 16.–1944. nov. 8.. <i>A Wintershall Aktiengesellschaft berlini cég által alapítandó magyar részvénytársaság részére biztosított adó- és illetékkezdmények tárgyában</i> [1941. évi VI. tc.] (1941. ápr. 21., MTL 28. p.)	–
PIARISTA REND		
Hám Antal A 1865. júl. 10.–1927. jún. 20. B 1923. szept. 1.***–1927. jún. 20. C 1927. jan. 31.–1927. jún. 20.	KoB: 1927. febr. 10.–1927. jún. 20.	–
Szölgvény János A 1852. okt. 21.–1929. okt. 15. B 1927. jún. 20.*** (helyettes)–1928. júl. 18. ¹ C 1928. júl. 11.–1928. júl. 18.	–	–

Név	Bizottság: tagság Felszólaláskor a törvény címe [száma] (Az ülés ideje, forrás)	Plenáris ülésen felszólaláskor a törvény címe [száma] (Az ülés ideje, száma, forrás)
<p>Sebes Ferenc* A 1883. ápr. 8.–1941. jún. 26. B 1928. júl. 18.***–1940. júl. 6. C 1928. dec. 18.–1940. okt. 15.</p>	<p>NMB, illetve TpB: 1928. dec. 20.–1940. okt. 15. KoB: 1928. dec. 20.–1940. okt. 15. <i>A középiskoláról szóló törvényjavaslat</i> [1934. évi XI. tc.] előadója (1934. ápr. 25., MTI. 32. p.) <i>A közoktatásügyi igazgatásról szóló törvényjavaslat.</i> [1935. évi VI. tc.] előadója (1935. máj. 14., MTI. 23., 24. p.) <i>A kisdedovársról szóló 1891. évi XV. tc. némely rendelkezéseinek módosításáról + A m. kir. József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem szervezéséről alkotott 1934. X. t.-c. némely rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényjavaslat</i> [1936. évi XXIII., XIV. tc.] előadója (1936. jún. 22., MTI. 20., 21. p.) <i>A szellemi és kulturális együttműködés tárgyában Berlinben 1936. évi május 28. napján kelt magyar–német egyezmény becikkelyezéséről szóló törvényjavaslat</i> [1937. évi V. tc.] előadója (a KüB-gal közös ülés; 1937. jan. 20., MTI. 10. p.) <i>A gyakorlati irányú középiskoláról + A tanítóképzésről szóló törvényjavaslat</i> [1938. évi XIII., XIV. tc.] előadója (1938. ápr. 2., MTI. 22. p.) IB: 1931. júl. 21.–1940. okt. 15. FmB: 1936. ápr. 2.–1940. okt. 15.</p>	<p><i>A középiskoláról szóló törvényjavaslat</i> [1934. évi XI. tc.] bizottsági előadója (1934. máj. 3., 58. ü., FN-1931. III. k. 219–224. p.) <i>A közoktatásügyi igazgatásról szóló törvényjavaslat</i> [1935. évi VI. tc.] bizottsági választott előadója (1935. máj. 22., 5. ü., FN-1935. I. k. 33–36. p.) <i>A gyakorlati irányú középiskoláról + A tanítóképzésről szóló törvényjavaslat</i> [1938. évi XIII., XIV. tc.] bizottsági választott előadója (1938. ápr. 7., 60. ü., FN-1935. III. k. 130–132. p.)</p>
<p>Zimányi Gyula** A 1879. ápr. 10.–1953. dec. 10. B 1940. jún. 6.–1946. aug. 10.,² 1946. aug. 12.–1947. szept. 3. C 1940. okt. 15.–1944. nov. 8.</p>	<p>KoB: 1940. okt. 21.–1944. nov. 8. FmB: 1942. márc. 10.–1944. nov. 8. TpB: 1943. ápr. 13.–1944. nov. 8.</p>	<p><i>A közoktatásügyi igazgatás egyszerűsítéséről</i> [1941. évi XII. tc.] (1941. júl. 18., 49. ü., FN-1939. II. k. 277. p.)</p>

¹ Rendfőnökké választották, de nem fogadta el.

² Lemondott.

KARA, ANNA

Lehrende Ordensgemeinschaften im ungarischen Parlament, 1867–1944

(Zusammenfassung)

Ziel des Aufsatzes ist, die Mitwirkung der lehrenden Ordensgemeinschaften, also die Mitgliedschaft der Ordensbrüder der Benediktiner, der Zisterziensern, der Prämonstratensern von Jászóvár und Csorna, sowie der Piaristen im ungarischen Parlament in den Zeitspannen 1867–1918 sowie 1927–1944 aufzuzeigen, samt deren Voraussetzungen im öffentlichen Recht und Kirchenrecht, Geschichte und gesetzliche Regelung. Die Präsenz der Vertreter von lehrenden Ordensgemeinschaften im damaligen Parlament

kann nicht als Selbstzweck betrachtet werden, es war weder aus Sicht der Kirche, noch aus Sicht des Staates unbedeutend. Die Ordensbrüder der lehrenden Ordensgemeinschaften, die als Parlamentarier tätig waren (in der Zeitraum 1867–1918 10, zwischen 1927–1944 13 [de jure 16], insgesamt 23 [26]) meldeten sich bei der Plenarsitzungen und Ausschussberatungen meistens in bildungspolitischen Fragen zum Wort.

Jegyzetek

- ¹ *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója*. XLVI. kötet (Budapest, 1926, 263., 264. p.; a továbbiakban: NN).
- ² 1926:22. tc. Kihirdetése: 1926. november 15.
- ³ Bethlen István megállapítása a Jászóvári Premontrei Kanonokrend esetében nem volt helytálló.
- ⁴ Az esemény „protokolltérképén” (lásd az ábrát) is feltüntették „a hazai két premontrei-rend” főnökét. MOL K 6. Felsőház. Elnöki és általános iratok. 1927–1940. I. 1. 248. f.
- ⁵ B. S.: *Tizenhat bársonyszék a felsőház üléstermében* (Az Est, 1927, 22. sz., január 28., 4. p.).
- ⁶ Lásd: Várnai Sándor: *A képviselői összeférhetetlenség* (1875: I. t.-cz.) *elvei és gyakorlata* (Budapest, 1897); Blaskovich Sándor: *Érdek-összeférhetetlenség* (Budapest, 1901; a továbbiakban: Blaskovich, 1901); Fabricius: *Az összeférhetetlenség* (Budapest, é. n.); Oppler Emil: *A törvényhozás tagjainak összeférhetetlenségéről. Inkompatibilitás* (Budapest, 1918); Egyed István: *A felsőházi tagok összeférhetetlensége* (Ügyvédek Lapja, 1922, 22. sz., november 15., 3., 4. p.); Zeller Arpád: *Az országgyűlési képviselők összeférhetetlenségéről. Az 1901. évi XXIV. t.-c. keletkezése, magyarázata az eljárási szabályok és az eddigi gyakorlat alapján* (Budapest, 1930); Hegedüs Kálmán: *A törvényhozó összeférhetlensége*. Különnyomat (Budapest, 1932); Pálosi Ervin: *Az összeférhetlenségi kérdés Magyarországon. Társadalmi selejtezés és emelkedés* (Budapest, 1932, 156–165. p.); Techert Gyula: *Törvényhozói összeférhetetlenség az európai államokban* (Budapest, 1932; a továbbiakban: Techert, 1932); Polner Ödön: *Az összeférhetlenségi törvényjavaslat* (Miskolc, 1933); Egyed István: *Országgyűlési összeférhetetlenség* (Budapest, 1937; a továbbiakban: Egyed, 1937); Bölöny József: *Összeférhetlenségi és mentelmi jog*. Különnyomat (Budapest, 1938); Mikó Imre: *A törvényhozói összeférhetetlenség* (Kolozsvar, 1942); valamint kiad. Nagy Ernő: *Magyarország közjoga (Államjog)* (6., átdolg. kiad. Budapest, 1907, 291–300. p.); Dudás Ferenc–Hazafi Zoltán: *Összeférhetlenségi kalauz* (Hely és év nélkül [1997], 44. p.).
- ⁷ *Az 1931. évi július hó 18-ára összehívott országgyűlés képviselőházának irományai*. II. kötet (Budapest, 1932, 185. sz., 221–234. p.; a továbbiakban: KI).
- ⁸ Uo., 235–306. p.
- ⁹ Techert, 1932, 51. p.
- ¹⁰ Uo., 42. p.
- ¹¹ Uo., 22. p.
- ¹² Uo., 55. p.
- ¹³ Uo., 40. p.
- ¹⁴ Uo., 29. p.
- ¹⁵ Uo., 21. p.
- ¹⁶ Uo., 48. p.
- ¹⁷ Molnár Szulpicz: *A főpátság közjogi helyzete*. In: *A Pannoni Főpátság története*. IV. kötet (Budapest, 1906, 209. p.).
- ¹⁸ Szijártó M. István: *A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés. 1708–1792* (2., jav. kiad., Keszthely, 2010, 416., 417. p.; a továbbiakban: Szijártó, 2010).
- ¹⁹ Szijártó, 2010, 418., 419., 422. p.
- ²⁰ Uo., 423. p.
- ²¹ *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. XI. kötet (Pest, 1868, 401. p.; a továbbiakban: KN). Vö. ezt Deáknak a képviselőház 1873. június 28-iki, 159. ülésén elhangzott álláspontjával: „Magyarországon [...] a katolikus és a keleti egyház főpapjai hivataluknál fogva tagjai a felsőháznak. Ez a többi vallásukra nézve nincs így. Ha akarunk jogegyenlőséget a vallásokra nézve [...] vagy a többi vallásoknak is [meg kell adni] e privilegiumot, vagy, mindenkitől elvenni. [...] Senki nem vehet részt a törvényhozásban mint törvényhozó csupán hivatalánál fogva.” (KN-1872. VII. köt. 365. p.).
- ²² KN-1865. XI. köt. 405. p.
- ²³ Uo., 421. p.
- ²⁴ KI-1869. XV. köt. 1387. sz. 117., 118. p.
- ²⁵ Uo., 1421. sz. 2. melléklete. 289. p.
- ²⁶ KI-1872. XVII. köt. 743. sz. 316., 317. p.
- ²⁷ Uo., 318–320. p.
- ²⁸ Uo., 319. p.
- ²⁹ KI-1872. XVIII. köt. 788. sz. 88. p.
- ³⁰ KN-1872. XI. köt. 123. p.
- ³¹ Uo., 126. p.
- ³² *Az 1872-ik évi szeptember hó 1-jére kihirdetett országgyűlés főrendi házának irományai*. V. kötet (H. n., 1874, 272/3. sz., 317–321. p.; a továbbiakban: FI).
- ³³ Uo., 320. p.
- ³⁴ Uo., 322. p.
- ³⁵ *Az 1872-dik évi szeptember hó 1-jére kihirdetett országgyűlés főrendi házának naplója*. II. kötet (H. n., 1873, 353. p.; a továbbiakban: FN).
- ³⁶ Uo., 354. p.
- ³⁷ Ua.
- ³⁸ KN-1872. XIII. köt. 174. p.
- ³⁹ KI-1872. XX. köt. 865. sz. 398. p.
- ⁴⁰ KN-1872. XIII. köt. 235. p.
- ⁴¹ KI-1884. I. köt. 25. sz. 134–139. p.
- ⁴² Uo., 135. p.
- ⁴³ FI-1884. II. köt. 106. sz. 4. p.
- ⁴⁴ FN-1884. I. köt. 220. p.
- ⁴⁵ 1885:7. tc. Kihirdetése: 1885. április 26.
- ⁴⁶ KI-1884. IV. köt. 65. sz. 40. p.
- ⁴⁷ Vö.: 1926:22. tc. 27. § 1. Ez történt például az 1935. március 25-én lemondott Gergye Ipoly, csomai prépost esetében.
- ⁴⁸ A témáról lásd még: Blaskovich, 1901, 6., 109., 119. p.; Egyed István: *A felsőházi tagok összeférhetlensége* (Ügyvédek Lapja, 1922, 23. sz., december 1., 3–4. p.).
- ⁴⁹ Kihirdetése: 1901. augusztus 10.
- ⁵⁰ KI-1901. XXI. köt. 290. sz. 81–87. p. Szövege nem tartalmazott egyházi személyeket érintő korlátozást.
- ⁵¹ Kihirdetése: 1918. szeptember 20.
- ⁵² Kihirdetése: 1925. augusztus 23.
- ⁵³ 2. § 3. bekezdés.
- ⁵⁴ Rassay Gyula: *A főrendiház reformja* (Magyar Helikon, 1920, 15. sz., 721. p.).
- ⁵⁵ *Az 1920. évi február hó 16-ára összehívott nemzetgyűlés irományai*. XI. kötet (Budapest, 1921, 339. sz., 227–238. p.; a továbbiakban: NI).
- ⁵⁶ Uo., 228. p.
- ⁵⁷ Uo., 247. p.
- ⁵⁸ A Jászóvári Premontrei Kanonokrendnek ezzel kapcsolatos helyzetét lásd a következő fejezetben.
- ⁵⁹ NI-1920. XI. köt. 339. sz. 247. p.
- ⁶⁰ 1922. június. MOL K 26 ME-1922-III-1183. 21. f.
- ⁶¹ Azonban 1922. június 16-ától az új igazságügy-miniszter Daruváry Géza lett, aki ellenezte az egyházi képviselet további bővítését. Magának a törvényjavaslatnak nemzetgyűlési tárgyalását (a módosítók nagy száma miatt) kezdeményezésére a Minisztertanács 1922. július 1-jei határozatával elhalasztották (Püski Levente: *Az 1926. évi felsőházi törvény és politikai előzményei*. In: *Iparosodás és modernizáció. Tanulmányok Ránki György emlékének*. Szerk. Mazsu János. Debrecen, 1991, 158. p.).
- ⁶² Beke Margit (összeáll.): *A magyar katolikus püspökök tanácskozási története és jegyzőkönyvei 1919–1944 között*. I. kötet (Budapest, 1992, 100. p.; a továbbiakban: Beke, 1992).
- ⁶³ Egyed István: *A felsőházi tagok összeférhetlensége* (Ügyvédek Lapja, 1922, 23. sz., december 1., 4. p.). Lásd még: Dezső Gyula: *A két kamara rendszer kérdése, különös tekintettel a felsőház hivatására és szervezésére* (Nagy-körös, 1878, 26., 27. p.); Bokor József: *A felsőház* (Magyar Philosophiai Szemle, 1885, 2. sz., 112–123. p.); Benedek Sándor: *A főrendiház szervezeti kérdései* (Jogállam, 1920, 10. sz., 405–431. p.); Concha Győző: *A főrendiházi reformjavaslat* (Jogállam, 1921, 7. sz., 241–255. p.); Egyed István: *A főrendiház re-*

forma (Katholikus Szemle, 1922, 1. sz., 27–32. p.); Erkey István: *A magyar felsőház* (Budapest, 1925); Zsedényi Béla: *A felsőházi javaslat* (Miskolc, 1925); Térly Gyula: *Az országgyűlés felsőháza* (Budapest, 1926); Zsedényi Béla: *A magyarhoni ág. hitv. evangélikus egyház főtisztviselőinek részvétele az Országgyűlés felsőházában* (Miskolc, 1926, 8–33. p.); Benedek Sándor: *A felsőház* (Jogállam, 1927, 2–3. sz., 65–80. p.); Püski Levente: *A magyar felsőház története. 1927–1945* (Budapest, 2000); Latorcai Csaba: *Katolikus főpapok az országgyűlés felsőházában. 1927–1944*. PhD-dolgozat (Budapest, 2006, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Könyvtára); Boros Zsuzsanna–Szabó Dániel: *Parlamentarizmus Magyarországon. 1867–1944. Parlament, pártok, választások* (2., átdolg. és bőv. kiad. Budapest, 2008).

⁶⁴ NI-1922. XIII. köt. 751. sz. 394–404. p.

⁶⁵ Uo., 395. p.

⁶⁶ Uo., 415. p.

⁶⁷ Ua.

⁶⁸ NI-1922. XIV. köt. 818. sz. 327–336. p.

⁶⁹ *Az 1922. június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója*. XLV. kötet (Budapest, 1926, 297–432. p.; a továbbiakban: NN), XLVI. köt. 1–338. p.

⁷⁰ Uo., 254., 259. p.

⁷¹ Uo., 255. p.

⁷² Uo., 258. p.

⁷³ Uo., 261. p.

⁷⁴ Uo., 262. p.

⁷⁵ Uo., 263., 264. p.

⁷⁶ Uo., 265. p.

⁷⁷ Uo., 266., 267. p.

⁷⁸ Lásd a 7. jegyzetet!

⁷⁹ Egyed, 1937, 142., 147. p. Ezzel kapcsolatban korábbi véleményét lásd a 63. lábjegyzetben.

⁸⁰ Kihirdetése: 1895. november 26.

⁸¹ Egyed, 1937, 142. p.

⁸² KI-1939. V. köt. 350. sz. 30. p.

⁸³ 1940:27. tc. Kihirdetése: 1940. október 11.

⁸⁴ KI-1939. IX. köt. 723. sz. 7–12. p.

⁸⁵ 1942:21. tc. Kihirdetése: 1942. november 28.

⁸⁶ Többek között Karol Medveczky, Vavro Šrobár, Szlovákia teljhatalmú miniszterének egyházi referense.

⁸⁷ Slovenský národný archív (Pozsony) fond Premonštrátska prepozi-túra Jasov 191. doboz 435. főlő (a továbbiakban: SNA PrJ d f). Takács Menyhért levele Teleki Pálhoz, 1929.

⁸⁸ 1921-ben Takács Menyhért prépost-prelátus maga fordult a vatikáni testülethez, hogy prépostságát az *abbatia nullius* rangjára emeltesse, kijelölve az alája tartozó területek határait. Célja az esetleges csehszlovák állami birtokfoglalás megakadályozása volt. SNA PrJ 201. d 586. f. Gerinczy Pál jászóvári prépost-prelátus levele Madarász István kassai megyés püspöknek. Jászóvár, 1940. június 1.

⁸⁹ *Acta Apostolicae Sedis*, 1922, 16. sz., november 15., 582–584. p. (a továbbiakban: AAS).

⁹⁰ Részletesebben lásd: Salacz Gábor: *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt* (München, 1975, 13–54. p.); Beke, 1992; Szuromi Szabolcs Anzelm O.Praem: *A Kassai Egyházmegye közigazgatásának változásai 1918 és 1982 között* (Magyar Sion, 2011, 1. sz., 99., 100. p.).

⁹¹ Vö. a modus vivendi végrehajtásáról szóló bullát (AAS, 1937, 11. sz., szeptember 6., 366–369. p.), illetve Rác Kálmán: *Esztergomi érsekség kontra csehszlovák állam – egyházi birtokperek a há-gai bíróság előtt. 1–2.* (Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2004, 3. sz., 35–52. p.; 4. sz., 67–95. p.).

⁹² SNA PrJ 187. d 649. f.

⁹³ SNA PrJ 195. d 420. f. Kovács Lajos vikárius levele Hovhannesian Eghia ügyvédnek. Gödöllő, 1934. november 2.

⁹⁴ MOL K 305 4. d 2. f. Apor Gábor napi jelentése Kánya Kálmán kül-ügyminiszternek, Noots apát látogatásáról. Budapest, 1936. június 3.

⁹⁵ A gödöllői perjeliséget XI. Pius pápa 1938. november 15-iki (Prot. No. 8471/1938) rendelkezésével megszüntette, s visszaállította a régi magyar Jászóvári Premontrei Kanonokrendet, élén Gerinczy Pállal (november 15.: adminisztrátor, 1939. február 10.: prépost), aki 1940. szeptember 27-étől várადhegyfoki prépost is.

⁹⁶ SNA PrJ 198. d 381. f.

⁹⁷ Uo., 313. f. Budapest, 1937. november 3.

⁹⁸ Uo., 324. f. Gödöllő, 1937. november 9.

⁹⁹ Uo., 383. f. Gödöllő, 1937. december 8.

¹⁰⁰ Erre nézve egyelőre nem található irat.

¹⁰¹ SNA PrJ 199. d 174–176. f. Lázár Andor levele Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Budapest, 1938. február 25.

¹⁰² Uo., 178. f. Széchenyi Bertalan levele Gerinczy Pálnak. Budapest, 1938. június 28.

¹⁰³ E kérdéskört legalaposabban Egyed István vizsgálta (Egyed, 1937, 139–151. p.). Ezenkívül lásd még: Schermann Egyed: *A magyar szerzetesek jogi helyzete és a mostani magyar szerzetesek rövid ismertetése* (Pannonhalma, 1943, 8., 9. p.); Erdő Péter: *Egyházjog* (4. jav. kiad. Budapest, 2005, 246. p.).

¹⁰⁴ Hatálybalépés: 1918. május 19.

¹⁰⁵ Róma, 1922. április 25. AAS, 1922, 9. sz., május 8., 313. p.

¹⁰⁶ 1927. február 26. AAS, 1927, 4. sz., április 1., 138. p.

¹⁰⁷ Egyed, 1937, 141. p.

¹⁰⁸ Vö. a jászóvári konventi subprior Gasparik János battányi esperesnek címzett levelét, Mécs László premontrei szerzetespap (költő) esetleges országgyűlési képviselő-jelöltségének tárgyában (1940. március 7.): „Prelátus urunk Ómoltósága [...] a mai viszonyok között nem látja célszerűnek, hogy Mécs László a napi politika nyilvános küzdőterére kiálljon. Úgy véli, hogy a politikai szereplés nem válnék előnyére az ő ma már világszerte elismert hírnevének és azoknak a nagy erkölcsi értékeknek, melyek a krisztusi eszmék hirdetése révén költészetéhez fűződnek. A politika nem mindég lo-vagias viaskodásai közben könnyelműen fröccsenhetnek sarat a legtisztább és legnemesebb egyéniségek köntöseré is a gyűlölködő lelkek. Hagyjuk meg Mécs Lászlót azon az eszményi magaslaton, ahova őt kifogástalan papi élete, szeretetre méltó tulajdonságai és szépségeiben gazdag költészete emelte. Onnan szélesebb körben hódíthatja meg a lelkeket, mintha a még oly helyes irányú politikai törekvések vonnának akadályokat közte és a közönség között.” SNA PrJ 201. d 144. f.

¹⁰⁹ Többek között: Sipos István: *Katolikus egyházjog* (Pécs, 1943. 39. p.).

¹¹⁰ Egyed, 1937, 141. p.

¹¹¹ Részletesebben lásd: Salacz Gábor: *A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között Magyarországon* (Budapest, 2002, 186–192. p.).

¹¹² *Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott országgyűlés felsőházának irományai*. V. köt. (Budapest, 1929, 170. sz. 229. p.).

¹¹³ *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója*. III. köt. (Budapest, 1929, 24. p.).

¹¹⁴ 1883:30. tc. Kihirdetése: 1883. május 27.

¹¹⁵ FN-1881. I. köt. 424–432. p.

¹¹⁶ Uo., 432. p.

¹¹⁷ Ez szervezetenként nem az egyetemnek, hanem közvetlenül a szak-miniszternek volt alárendelve.

